

مستندسازی حقوق بشر در ایران: راهنمای جمع آوری مدارک

آذر ۱۳۸۹

مرکز اسناد حقوق بشر ایران

مقدمه

آنچه پیش رو دارید راهنمایی کوتاه برای جمع‌آوری مدارک موارد نقض حقوق بشر است و درباره چگونگی کشف موارد نقض حقوق بشر، جمع‌آوری آنها و آنچه باید با مدارک جمع‌آوری شده انجام داد صحبت می‌کند.

با آنکه قواعد کلی مطرح شده در این راهنما در سراسر جهان قابل استفاده است، این راهنما عمدتاً برای استفاده ایرانیان در ایران تهیه شده است. راهنما هر ایرانی را قادر به شرکت در جمع‌آوری و حفظ مدارک نشاندهنده نقض حقوق بشر توسط مأموران ایرانی می‌سازد.

کلیه اطلاعاتی که در این راهنما فراهم شده است به منظور اطلاع‌رسانی بوده و جایگزین توصیه حقوقی نمی‌باشد.

مستند سازی موارد نقض حقوق بشر در ایران:

منظور از این کار چیست؟

جمع آوری و نگهداری مدارک نشاندهنده نقض حقوق بشر در گذشته و حال به یادآوری تاریخ برای نسلهای آینده کمک می کند تا آنها نسبت به اشتباهات گذشته آگاه بوده و بتوانند آنها را مداوا کرده و پشت سر بگذارند. جمع آوری مدارک نقض حقوق بشر همچنین حمایت کننده تلاشهای ایرانیان برای مسئول شناختن آمران، اصلاح مؤسسات عمومی و ترویج شفافیت و احترام به حقوق بشر در ایران می باشد.

مرکز اسناد حقوق بشر ایران بدین منظور تأسیس شد تا با حفظ این مدارک، آنها را در خاطر عموم زنده نگاه دارد. پایگاه این مرکز مجموعه اسناد عادل را در بر دارد که مجموعه اسنادی وسیع و عمومی از مدارک مربوط به موارد نقض حقوق بشر در ایران می باشد. ماهیت عمومی مجموعه عادل باعث می شود تا مدارک در دسترس و قابل استفاده همه کسانی قرار بگیرد که به اینترنت دسترسی دارند. با در دسترسی قرار دادن این مدارک، می توان گفت و گویی مداوم را برقرار نموده و رویکردهای جدید برای حفظ و حمایت از حقوق بشر در ایران را بین ایرانیان مورد بحث قرار داد.

مرکز اسناد حقوق بشر ایران به حقوقدانها، پژوهشگران و محققین خود و همچنین ایرانیان در ایران و اقصی نقاط جهان برای جمع آوری مدارک و اسناد اتکا می کند. هر ایرانی می تواند با مستندسازی موارد نقض تاریخی و ممتدی که بر وی، خانواده وی، و دیگر شهروندان صورت گرفته به جمع آوری این خاطرات کمک نماید.

حقوق بشر چیست؟

نقض حقوق بشر چیست؟

بهترین تعریف حقوق بشر حقوق جهانی و غیرقابل انکاری است که همه افراد بدون توجه به نژاد، رنگ، جنس، زبان، دین، عقیده سیاسی یا غیر، اصالت ملیتی یا اجتماعی، ملک، شهروندی، تولد یا دیگر حالات خود دارا می‌باشند. احترام و تشخیص این حقوق اساس آزادی، عدالت، و صلح در دنیا است.

موازین حقوق بشر در میثاقها، قراردادها، و موافقتنامه‌های بین‌المللی مانند اعلامیه جهانی حقوق بشر که توسط سازمان ملل متحد در ۱۳۲۶ اتخاذ شد حفظ و تشریح می‌شوند. یکی از اسناد مهم در این راستا میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی است. ایران به این میثاق ملحق شده و آنرا به تصویب رسانده است و بدین دلیل دولت ایران موظف به اجرای مقررات تصریح شده در آن میثاق می‌باشد.

چند نمونه از موازین بنیادین حقوق بشری در صفحات آتی توضیح داده می‌شوند.

ماده ۱۲ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی تعیین می‌کند که هر شخصی حق آزادی حرکت را دارا بوده و می‌تواند محل زندگی خود را انتخاب کند.

هر انسانی حق حرکت و سفر در داخل ایران و به خارج از ایران را دارد.

این بدان معناست که مسئولان دولتی نمی‌توانند خودسرانه:

- فعالی سیاسی را به مکانی دور از خانواده وی تبعید کنند.
- از خروج و ورود فعالان به ایران جلوگیری کنند.

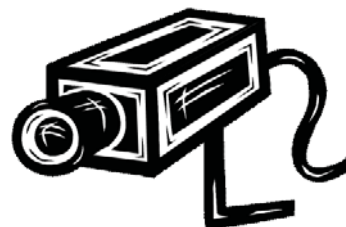

ماده ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی تضمین می‌کند که هیچ کسی حق دخالت غیرقانونی و خودسرانه در حریم خصوصی شخص، خانواده و محل سکونت یا مکاتبات وی را ندارد. به عبارتی می‌توان این ماده را حق برخورداری از مقام و منزلت انسانی دانست.

هر شخصی حق دارد تا حریم خصوصی زندگی خود را پوشیده نگاه دارد.

این ماده بدان معناست که مسئولان دولتی نمی‌توانند:

- خودسرانه و بدون داشتن حکم تفتیش به جستجوی خانه‌های خصوصی بپردازند.
- اموال شخصی را طی جستجوهای بدون حکم ضبط کنند.
- بدون داشتن دلیل یا حکم به شنود و نظارت بر مکالمات تلفنی و مکاتبات ایمیل اشخاص بپردازند.
- به منظور گرفتن اعتراف یا اقرار از بازداشت‌شدگان خانواده وی را دستگیر کرده یا اذیت کنند.

ماده ۱۸ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مقرر می‌دارد که این حق شامل حق انتخاب یک دین یا عقیده مطابق سلیقه شخص و عمل کردن به موازین آن دین یا اعتقاد می‌باشد.

هر شخصی حق آزادی فکر، عقیده و دین را دارد.

این بدان معناست که مسئولان دولتی نمی‌توانند:

- از شرکت بهاییان در مراسم دینی آنها جلوگیری کنند.
- نسبت به بهاییان تبعیض قایل بشوند.
- نسبت به دارندگان ادیان دیگر تبعیض قایل بشوند.
- اشخاص را به دلیل تعویض دین خود از اسلام به هر دین دیگری دستگیر و محکوم کنند.

ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مقرر می‌دارد که این حق شامل آزادی پویش، دریافت و ابلاغ اطلاعات و عقاید از طریق کلیه رسانه‌ها شامل نوشتار، گفتار و هنر می‌باشد.

هر کسی حق داشتن و ابراز عقاید خود را دارد.

این بدان معناست که مسئولان دولتی نمی‌توانند:

- روزنامه نگاران و بلاگ نویسان را به دلیل توزیع نظراتی که دولت با آنها مخالف است دستگیر و زندانی کنند.
- با تظاهرات مسالمت‌آمیز به طور خشونت‌آمیزی برخورد کنند.
- دسترسی به اینترنت را محدود کرده و از این طریق آزادی ایرانیان در پویش و توزیع اطلاعات و نظرات را سلب کنند.

ماده ۲۱ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مقرر می‌دارد که این حق را فقط به منظور حفظ امنیت ملی و حفاظت عموم یا برای حمایت از حقوق دیگران می‌توان قانوناً محدود کرد.

هر کسی حق برگزاری اجتماعات مسالمت‌آمیز را دارد.

این بدان معناست که مسئولان دولتی نمی‌توانند:

- به مردمی که با مسالمت تجمع کرده‌اند تا به منظور مخالفت با اعمال دولت دست به تظاهرات بزنند حمله کرده و آنها را دستگیر کنند.
- خودسرانه تقاضای مجوز برای برگزاری تظاهرات را رد کند.

ماده ۲۲ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مقرر می‌دارد که این حق شامل حق تشکیل و عضویت در سندیکا نیز می‌شود.

هر کسی حق دارد تا آنگونه که می‌خواهد با دیگری معاشرت کند.

این بدان معناست که مسئولان دولتی نمی‌توانند:

- از تجمع برای تبادل نظر درباره اعتقادات و ادیان اقلیتها، حقوق زنان، حقوق بشر یا سیاست جلوگیری کنند.
- از تشکیل و عضویت در سندیکاها توسط اشخاص جلوگیری کنند.

هر کسی حق آزادی و امنیت خویش را دارد.

ماده ۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مقرر می‌دارد که هیچ کس را نمی‌توان خودسرانه دستگیر و بازداشت کرد. همچنین این ماده مقرر می‌دارد که شخصی که متهم به تخلف جنایی شده است باید بی‌درنگ با قاضی دیدار کرده و مستحق برخورداری از محاکمه سریع و سر موقع می‌باشد. کسی که غیرقانونی دستگیر یا بازداشت شده است حق گرفتن غرامت را دارد.

این بدان معنا است که مسئولان دولتی نمی‌توانند:

- تظاهر کنندگان را دستگیر و بازداشت کنند.
- بدون قرار بازداشت فعالان مدنی را دستگیر و بازداشت کنند.
- افراد را برای روزها، هفته‌ها و ماه‌ها و حتی سالهای متمادی بازداشت کنند بدون اینکه به آنها ابلاغ جرم کرده یا آنها را در برابر قاضی محاکمه کنند.

هر کسی حق حیات دارد.

ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مقرر می‌دارد که هیچ کس را نمی‌توان خودسرانه از حق حیات خود محروم کرد. این قانون همچنین مقرر می‌دارد که در کشورهایی که اشد مجازات (اعدام) را منسوخ نکرده‌اند، مانند ایران، مجازات اعدام باید فقط برای جرایم بسیار جدی تحمیل بشود. این مجازات باید توسط یک دادگاه صالحه صادر بشود. مجازات مرگ را نمی‌توان برای زنان باردار اعمال کرده یا نسبت به جرایمی تحمیل کرد که توسط اشخاصی که هنگام ارتکاب جرم زیر سن ۱۸ سال بودند اعمال شده است.

این بدان معنا است که مسئولان دولتی نمی‌توانند:

- تظاهر کنندگانی که مسالمت‌آمیز هستند را بکشند.
- اشخاص را برای جرایمی مانند قاچاق مواد مخدر یا زنا اعدام کنند.
- زندانیان سیاسی را بدون برگزاری محاکمه اعدام کنند.
- کسی را سنگسار کنند.

ماده ۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مقرر می‌دارد که با هیچ کس را نباید مورد شکنجه یا اعمال و رفتارهای خشن، غیرانسانی یا تحقیرکننده قرار داد. ماده ۱۰ همان قانون مقرر می‌دارد که با بازداشت‌شدگان باید مطابق مقام و منزلت انسانی آنها رفتار بشود.

هر کسی که در بازداشت است حق دارد تا به صورت انسانی و بدون اعمال شکنجه با وی رفتار بشود.

این بدان معنا است که مسئولان دولتی نمی‌توانند:

- متهمین و محکومین را در یک مکان نگاه دارند.
- کودکان و بزرگسالان را در یک مکان نگاه دارند.
- بازداشت‌شدگان را در شرایط غیربهداشتی نگاه دارند.
- بازداشت‌شدگان را برای مدتهای طولانی در سلول انفرادی نگاه دارند.
- از ارائه خدمات بهداشتی به بازداشت‌شدگان خودداری کنند.
- بازداشت‌شدگان را شلاق زده، کتک بزنند، خفه کرده یا به آنها تجاوز کنند.
- بازداشت‌شدگان را اعدام مصنوعی کنند.

ماده ۱۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مقرر می‌دارد که هر مدعی علیه پرونده جنایی حق برخورداری از محاکمه منصفانه و عمومی توسط دادگاهی مستقل و بی‌طرف را دارا می‌باشد. این ماده همچنین مقرر می‌سازد که هر مدعی علیه حق دارد که تا هنگامی که مجرمیت او ثابت نشده است بیگناه تلقی بشود و حق دارد که از حداقل ضمانتهای منصفانه بهره‌مند بشود.

هر کسی حق برابری با دیگری در مقابل دادگاه را دارد.

این بدان معنا است که مسئولان دولتی نمی‌توانند:

- محاکمات را در زندان و غیرعلنی برگزار کنند.
- از دفاع متهمین توسط وکلای مورد انتخاب خود آنها جلوگیری کنند.
- وکلا را از دفاع از موکلین خود بازدارند.
- وکلا را از ملاقات و صحبت با موکلین خود بازدارند.
- شخص را با استناد به اعترافات اجباری خود وی محکوم کنند.
- در غیاب متهم برای وی دادگاه جزایی تشکیل دهند.

مستندسازی تعرض به حقوق بشر در ایران: جمع آوری مدارک

مدارک چهار نوع عمده می‌باشند: «حقیقی»، «نمایشی»، «مستند» و «شهادتنامه».

مدارک حقیقی

مدارک «حقیقی» همان مدارک فیزیکی است—اجسامی که در اتفاق یا حادثه به نوعی شرکت داشته‌اند. برای مثال، اگر اعتراض کننده‌ای هنگام تظاهرات کشته شده است، مدارک «حقیقی» می‌توانند شامل اینها باشند:

- لباسی که او در آن زمان بر تن داشت و بر اثر حادثه آغشته به خون شد.
- تفنگی که برای تیراندازی به تظاهر کننده از آن استفاده شد.
- تیرهایی که از صحنه جرم جمع آوری شده‌اند.

مدارک نمایشی

مدارک «نمایشی» مدارکی است که نشاندهنده چیز دیگری باشد. این مدارک شامل نقشه، شارژ، نمودار، تصویر، ماکت، نقاشی و ... می‌باشد. نمونه‌ها شامل موارد زیر هستند:

- نقشه بندی در زندان که توسط یک زندانی سابق کشیده شده است.
- طرحی از مکانی که تظاهر کننده‌ای توسط نیروهای امنیتی مورد ضرب و شتم قرار گرفت.

مدارک مستند

مدارک «مستند» مدارکی است که به صورت سند اصلی یا کپی از سند اصلی می‌باشد. این می‌تواند شامل دستور دولتی، یادداشت، مکاتبات، مدارک دادگاهی، شارژ بیمارستان، یادداشت پزشک یا دستیار وی، مدارک بانکی، مدارک تحصیلی، و کالتنامه، دفتر خاطرات، عکس و ویدئو بشود. نمونه‌ها شامل موارد زیر هستند:

- احضاریه‌ای که برای یک فعال حقوق بشر فرستاده شده تا وی برای بازجویی خود را به دفتر پیگیری تهران معرفی کند.
- مدارک پزشکی که نشان می‌دهد یک زندانی در هنگام بازداشت مورد اثبات چندین ضربه به سر و کبودی قرار گرفته است.
- ضبط صدا یا تصویر دستگیری تظاهر کنندگان.

مدارک شهادتنامه

مدارک «شهادتنامه» سخنان شخص درباره آنچه او یا دیگری مشاهده کرده می‌باشد. این داستان می‌تواند شفاهاً، کتباً یا از طریق ویدئو نقل شده باشد. نمونه‌ها شامل ضبط شنیداری یک مصاحبه، ضبط تصویری یک مصاحبه و شادتنامه کتبی می‌باشند.

هنگام جمع‌آوری و بررسی مدارک این نکات را به خاطر داشته باشید:

همه مدارک را به طور مناسب نامگذاری کنید

- تاریخ جمع‌آوری مدارک و هر تاریخ مهم دیگر را اگر با دیدن مدرک برای شخص معلوم نمی‌شود یادداشت کنید.
- منبع مدرک را مشخص کرده و اسامی و مکانهای مربوطه را بنویسید.

هر مقدار، هر چند ناچیز، مهم است

همه مدارکی که نشان‌دهنده نقض حقوق بشر است باید جمع‌آوری بشوند، حتی اگر قسمتهایی از آنها گم شده باشد.

- اگر کسی به شما گفت که به دلیل اعتقادات دینی وی خودسرانه از محل تحصیل یا کار خود اخراج شد شما احتیاج ندارید که تا سند نشان‌دهنده آن را پیدا کنید تا بتوانید از این مدرک استفاده کنید. گفته‌های شاهد، حتی بدون سند، به خودی خود مدرکی با ارزش است.

گزارش دست اول بهتر است

هر چه شاهد به اتفاق یا مشکل مورد بحث نزدیک‌تر باشد، بهتر است. گزارش دست اول از اتفاقات همیشه بهتر از گزارش دست دوم یا سوم می‌باشد. هنگامی که مطلبی به دیگری نقل می‌شود، حقایق ممکن است تحریف بشوند.

مسیر طی شده توسط مدرک را یادداشت کنید

تا حد ممکن، توضیحی درباره مدرک تهیه شده، منبع آن و کسانی که به آن دسترسی داشته‌اند یادداشت کنید. این مخصوصاً درباره مدارک فیزیکی بسیار مهم می‌باشد. جمع‌کننده مدرک باید اظهاریه‌ای درباره «زنجیره حفاظت» تهیه کند که گواهی شفاهی یا کتبی درباره موارد زیر است:

- مدرک چگونه جمع شد.
- برای چه مدتی و به چه صورتی نگهداری و محافظت شد.
- مدرک چگونه منتقل شده و مشخصات تمامی کسانی که به مدرک دسترسی داشته‌اند.

مستندسازی موارد نقض حقوق بشر در ایران:

ما با مدارک چه می‌کنیم؟

مشخص است که اگر فقط شما یعنی کسی که مدرک را جمع‌آوری کرده به آن دسترسی داشته باشید هیچ مدرکی نمی‌تواند در ساختن خاطرات عمومی متمرثر باشد. اگر شما مراکز غیرانتفاعی محلی را می‌شناسید که درباره مسائل حقوق بشری کار می‌کنند و در وضعیت امنی قرار دارید، مدرک را به دست آنها بسپارید. اگر ممکن باشد، همچنین می‌توانید با مراکز بین‌المللی حقوق بشری تماس بگیرید. شما همچنین می‌توانید مدارک را به صورت امن و مطمئن از طریق submissions@iranhrdc.org به مرکز اسناد حقوق بشر فرستاده و یا آن را به آدرس این مرکز پست کنید:

Iran Human Rights Documentation Center
 ۱۲۹ Church Street, Suite ۳۰۴
 New Haven, Ct ۰۶۵۱۰

کار همه ایرانیان در ساختن این مجموعه مشترک تاریخی اهمیت بسیار دارد. ما امیدوار هستیم که این راهنما اطلاعات مفیدی را در اختیار عموم قرار دهد. موفق و امن باشید.

کارهای مرکز اسناد حقوق بشر ایران را می‌توانید در وبسایت این مرکز در آدرس www.iranhrdc.org مشاهده کنید. ما را در فیس بوک و تویتر دنبال کنید.

